

Mileta Aćimović Ivkov

VIDICI I PUTEVI DRAGANA VELIKIĆA

(Dragan Velikić: *O piscima i gradovima*, Akademsko knjiga, Novi Sad, 2010)

U stvaralačkom opusu Dragana Velikića tekstovi nefikcijske proze zauzimaju veoma važno mesto i to ne samo brojnošću već i naročitom stvaralačkom sasređenošću i vrednošću, posebno za potpunije razumevanje njegove pripovedne i romaneskne književnosti. Pokazavši da ga kao pisca i intelektualca stvaralački izrazito privlače i podstiču neposredne društvene i političke prilike, on je u esejističkim knjigama *YU-tlantida*, *Stanje stvari* i *Pseća pošta*, veoma kritički angažovano, komentarisao novovremeno događanje istorije, posebno se zanimajući za njene neposredne tragičke vidove koji su imali odsudnu ulogu u oblikovanju lika savremenosti.

Naporedno sa ličnim zapažanjima i opservacijama o savremenim prilikama, ovaj je autor u tekstove tog tipa naporedno uključivao i različite uvide o prirodi sopstvene književnosti, kao i o brojnim temama iz šireg područja umetnosti i kulture. Jedna od izrazitih subjektivizovanih perspektiva iz koje su te teme osvetljavane obeležena je činom izmene prostora – putovanja. A putovanje je jedna od dominantnih figura njegove fikcijske proze. Na taj način su u ovim tekstovima Dragana Velikića u neposrednu vezu dovođeni teme i toposi njegove umetničke književnosti. To stvaralačko opredeljenje naročito je postalo vidno u knjizi *O piscima i gradovima*.

U heterogen sklop ove knjige uvrštene su tri tekstovne celine. Prva od njih obuhvata tekstove u kojima je subjektivna perspektiva iz koje se oni saopštavaju izrazita i dominantna. Ta dominantna (podrazumevajuća) subjektivnost aktivirana je tako da su neki tekstovi, kakav je početni „Lavlja šapa“, realizovani na podlozi sećanja. Na taj način je u njima samorefleksivno odmeravana „unutrašnja mera sveta“ proznog subjekta čija je pozicija ovde identična piščevoj, dok su u sadržaj drugih tekstova upisivane brojne pojedinosti čija su priroda i značaj izrazito (auto)poetički.

U autoreferencijalno sameravanje i poređenje ovaj pisac ume da krene i od pojedinosti kakva je jedna umetnička slika da bi, na podlozi njenog detaljnog opisa, došao u posed zaključaka o određenim analogijama, te simboličkim i značenjskim podudarnostima sa elementima sopstvene stvaralačke poetike. U takvoj situaciji čitalac može da uoči na koji način on, „izmišljajući sopstveno sećanje“, zapravo gradi/naseljava sopstveni književni svet. Kao što, takođe, uspeva i da sasvim jasno izrazi vlastito razumevanje književne umetnosti kada kaže kako je: „Književno delo (...) svet za sebe, ono je sopstveni predložak, svoj vlastiti original.“

Zanimajući se tako aktuelnim pitanjima koja se tiču, kako piše u naslovu jednog njegovog teksta, granica, identiteta i literature, ovaj je autor u prvom delu knjige aktuelizovao i neka živo prisutna pitanja društvene i teorijske misli. To su, najpre, pitanja u vezi sa fenomenom drugog i drugosti.

U dva teksta za koja se može reći da predstavljaju idejno i misaono središte ove knjige, sledeći „mape vlastitog iskustva“, Velikić je pristupio lucidnom promišljanju „projekcije“ drugog i to na osnovi koju je oblikovalo njegovo čitalačko, odnosno intelektualno, kao i lično, građansko-putničko, iskustvo. Suočavajući te dve perspektive on je, deridijanski, zaključio kako je za pisca „iskustvo *drugog* najvažnije“, i time pokazao da je sa dobrim razlozima i on posvećen promišljanju tema koje najdominantnije oblikuju horizont savremenosti.

Drugi tematsko-sadržinski krug posvećen je opisu susreta sa delom i ličnošću odabranih pisaca, a to su: Ernesto Sabato, Italo Zvevo, Vladimir Nabokov i Aleksandar Tišma. Polazeći od čitalačkih impresija ili jednostavnog, anegdotskog, događaja, Velikić je u ovim tekstovima, sa poznatim izrazom duboke naklonosti, oblikovao male esejističke priče prožete indikativnim uopštavanjima. U tim misaonim svođenjima iskazani su za ovog pisca podsticajni uvidi, od opštijih da je: „Jedino spasenje za pisca (...) da stvori vlastitu gravitaciju, svoj lični kosmos“, do duboko ličnih kakvi su iskazani u tekstu posvećenom Tišmi, piscu za koga ovaj njegov savremenik veoma sugestivno i sa pijetetom kaže da je bio „hroničar trošenja ljudskog života“.

Međutim, iako je često subjektivno intoniran, Velikićev odnos prema izabranim piscima nije tek plošan i jednosmeran. U njihovim delima, kao i u osobenim ličnim odnosima prema stvarima života i sveta, ovaj autor je najčešće nalazio podsticaj i usmerenje za oblikovanje i realizaciju vlastitih književnih zamisli. A pored toga on je iskazivao i uverenja koja su u znatnoj meri srodna sa njihovim shvatanjima. Srodnosti i individualne razlike u takvoj autorskoj (samo)refleksivnoj opciji, postale su magnetna polja oko kojih je on koncentrisao sopstvene uvide u mnoga pitanja kulture, politike i istorije. Jedna od tih neuralgičnih tačaka dodira označena je kompleksom srednjoevropske kulture. Prema tom fenomenu Velikić iskazuje ambivalentan, a često i kritički odnos. Tako da čak i kada prihvata kulturološke vrednosti obeležene ovim pojmom, politički njegov deo ovaj autor kritički odmerava i, često, prema njemu iskazuje rezervu.

Završni segment tekstova u ovoj knjizi oblikovan je kao svojevrсни krug putopisnih priča koje su, to je sad razumljivo, takođe lično intonirane. Predajući se izboru i usudu putništva, ovaj pisac je, na mapi koju putujući opisuje, posredno markirao i neke važne topose sopstvene književnosti, posebno na transverzali Beograd-Budimpešta-Beč. Dok je, na drugoj strani, u tekstovima kakvi su oni koji su posvećeni putovanjima u Trst, Urbino i Matersburg, on pokazao na koji način, sa ličnim ulogom i naglašenom samosvešću, uspeva da u prepoznavanju brojnih literarnih i opštih analogija između prostora, mesta i kulturnih obrazaca u kojima se obreo, veoma slikovito i zanimljivo, a to znači naglašeno literarno, oblikuje svoj, u osnovi, nepretenciozni putopisno-esejistički zapis.

Ti Velikićevi tekstovi reprezentativno pokazuju njegovu primarnu literarnu sklonost ka pričanju priča na podlozi kulture i književnosti. Kao i stepen preuzimanja određenih narativnih modela iz kulturnih i književnih matrica sa kojima je intelektualno korespondirao. Na taj način se jasnije raskrio stepen i način njegovog međutekstovnog i opštijeg stvaralačkog oslanjanja na jedan krug književnih dela i, u osnovi, jedan kulturološki i ideološki model. A on je, pre svega, vezan za nasleđe modernizma u evropocentričnoj svetskoj književnosti, a posebno za njen uži deo davno definisan kao miteuropa. Otuda se on našao na tragu nekih pisaca sa ovog područja kakav je, najpre, Milo Dor. Čak se može

kazati kako ovi Velikićevi tekstovi pokazuju i izvesnu tematsku, strukturnu i opštiju stilsku sličnost sa zapisima ovog austrijskog pisca srpskog porekla. Posebno onim putopisnog karaktera, kakvi su: „Trst – grad između tri sveta“, „Moja putovanja u Beč i natrag“, „Žitelj Jozefštata“... Čini se da je kao i Milo Dor, koji je samoizabranio tragao za „široj domovinom“, i ovaj pisac idejno, ideološki i stvaralački, sledio tu stazu i taj način. A to je ona – i danas izrazito potrebna i važna – staza koja izvodi na mostove koji srpsku kulturu produktivno spajaju sa evropskim i svetskim obzorima.

Proširivanju opštih kulturnih vidika, odnosno usmerenom rekreiranju jednog vida tradicije i ujedno emancipaciji naših tipičnih, konzervativizmom i stereotipnošću u prihvatanju i razumevanju drugog i drugačijeg označenih navika, kao i uvek prisutnom ksenofobizmu, u susret idu ovi literarizovani, sadržajno bogati, čak poučni, mestimice vrlo precizno i disciplinovano pisani, no vrednosno neujednačeni, dnevnički, putopisni i esejistički oblikovani tekstovi. Njihova vrednost (i značaj) dvostruko je indikativna. Najpre za samog pisca i njegovu fiksijsku književnost, čijem potpunijem razumevanju vidno afirmativno doprinosi. A potom i za matičnu savremenu kulturu u kojoj katkad prevlada tendencija samodovoljnosti, pa joj ovakvi tekstovi, pogotovo kada su kritički usmereni, dodatno pomažu da se u širem, referentnom, kontekstu samodefinišu i autonomno potvrde. Kao i da se u onom polju koje savremena književna nauka zove *imagologija*, predstave u svojoj složenosti i obuhvatnosti preuzetog i aktiviranog tipa tradicije bez koje, kazuju to i ovi tekstovi, nema ni suštinskog i konstruktivnog razumevanja savremenosti.